

EMMI HAKIO

**KOIRASPECIALISTIN
PENTUOPAS**

HELSINGISSÄ KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Copyright © 2024 Emmi Hakio ja
Kustannusosakeyhtiö Otava

Ulkoasu: Emmi Kyysönen /
Karppi Design

Kuvat: Koiraspesialisti,
Kristi Vilmunen KVphoto;
Koiratuulia / Jenny Klemetti;
Adobe Stock;
Emmi Kyysönen / Karppi Design

ISBN 978-951-1-48245-1

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

SISÄLLYS

9 Lukijalle

11 Koira - *Canis lupus familiaris*

- 12 Koiran käyttäytyminen
- 13 Koiran aistit
- 15 Koiran tunteet
- 16 Tunteeko koira häpeää, syyllisyyttä, mustasukkaisuutta tai kostonhalua?
- 19 Koira on ikuinen pentu – ajattelukyvyn rajat ja älykkyys
- 20 Motivaatiot
- 21 Koiran kommunikointi ja elekieli
- 26 Koiran käyttäytymistarpeet

31 Mitä koiran omistaminen tarkoittaa käytännössä?

- 32 Sopiiko koira minulle lemmikiksi?
- 33 Koiranomistajan vastuut
- 33 Koiran kustannukset
- 35 Vastuullinen koiran hankinta
- 36 Rodun valinta vai sekarotuinen?
- 37 Johtajuus – vanha uskomus koiramaailmasta
- 38 Puppy Blues

41 Koiran hoito

- 42 Tarvikkeet
- 42 Koiralle sopiva ravinto
- 44 Liikunta ja ulkoilu

45 Koiran oppiminen

- 46 Koulutuksen suunnittelu
- 46 Tottuminen ja herkistyminen
- 47 Ehdollistuminen
- 49 Rankaiseminen
- 50 Positiivinen vahvistaminen
- 51 Kouluttamisen vaiheet
- 52 Taitojen opettaminen
- 53 Käskyn opettaminen
- 54 Taidon harjoittelu, toistot
- 54 Taitojen yleistäminen
- 55 Taidon automatisointi ja oletuskäytökset
- 55 Koirakouluun tai yksityistunneille
- 56 Koirankouluttaja omistajan tukena

57 Pentu muuttaa uuteen kotiin

- 58 Turvallinen koti
- 61 Pennun haku – ensimmäinen automatka
- 63 Ensimmäinen päivä uudessa kodissa
- 64 Perheenjäseniin tutustuminen
- 66 Pennun ensimmäiset taidot
- 66 Ensimmäiset yöt
- 68 Miten kauan kotiutuminen vie aikaa?

69 Pennun koulutus

- 70 Myöhäinen sosiaalistumisen kausi (ikäviikot 8–12)
- 72 Ensimmäiset viikot pennun kanssa
- 72 Istuminen
- 74 Kontakti ja katsekontakti
- 76 Lähellä pysyminen
- 78 Sisäsiisteys
- 81 Varusteiden pukeminen
- 82 Irrottamisen perusteet
- 83 Leikkiminen
- 86 Yksinolo ja erillisuus
- 90 Käsittely ja hoitotoimenpiteet
- 96 Luoksetulo
- 100 Ote pennun päivästä

103 Juveniilivaihe (nuoruusikä) 3–6kk

- 104 Maahanmeno
- 106 Paikallaanolo
- 107 Odottaminen
- 109 Irrottaminen
- 111 Luopuminen
- 115 Luoksetulon vaikeuttaminen – häiriöharjoittelu
- 117 Rauhoittuminen

123 Arjen taidot

- 124 Ihmisten tervehtiminen
- 126 Vieraiden tulo kotiin
- 127 Koiran kanssa matkustaminen eri kulkuneuvoissa
- 130 Koiran sosiaaliset taidot
- 132 Ulkoilu ja hihnakäytöstitaidot

141 Murrosikä (6–15kk)

- 145 Sukukypsyys

149 Tyypilliset haasteet pennun kanssa

- 150 Pentupureminen
- 152 Tavaroiden pureskelu
- 154 Jahtaaminen
- 154 Arka pentu
- 157 Hihnan repiminen
- 158 Haukkuminen
- 158 Pentu ei halua lenkkeillä
- 159 Tavarain puolustaminen
- 160 Pentu ei anna ottaa kiinni / tule luokse
- 160 Pentuhepulis
- 161 Demonikohtaukset – huomion hakeminen näykkimällä ja hyppimällä

163 Aikuinen koira

167 Koiran vuodenajat – ja niiden riskit

173 Loppusanat

176 Kirjallisuutta ja luettavaa

KOIRATUULA/JENNY KLEMETTI

KRISTI VILMUNEN, KV PHOTO

LUKIJALLE

Koirien maailma on ihmeellinen. Uuden tiedon karttuessa opimme koko ajan ymmärtämään paremmin niiden käyttäytymistä, oppimiskykyä ja tarpeita. Tietoa on nykyään valtavasti. Olen koonnut tähän kirjaan tärkeimmät taidot, jotka koiran tulisi hallita ja tiedot, joiden avulla sinä voit ymmärtää ja opettaa koiraasi mahdollisimman hyvin ja siten elää sujuvaa elämää yhdessä koirasi kanssa.

Viisi vuotta sitten syntyi haave siitä, että voisin tuottaa koiranomistajille nykyaikaista tietoa koirista ja niiden kouluttamisesta helposti ymmärrettävässä ja käytännönläheisessä muodossa. Tässä minun haaveeni on, toteutuneena valmiina kirjana. Toivottavasti siitä on apua yhteiselle matkallenne koirasi kanssa.

Kiitos kaikille kollegoilleni ja koira-alan ammattilaisille, joiden kanssa olen saanut tutustua koirien ihmeelliseen maailmaan ja oppia valtavasti niiden hyvinvoinnista, terveydestä, elekielestä, oppimiskyvystä ja käyttäytymisestä. Kaikkein suurimmat kiitokset ansaitsevat parhaimmat opettajani eli kaikki koirat, joita olen työssäni ja vapaa-ajalla saanut tavata. Lisäksi tietysti itselleni läheisimmät koirat: Jere, Kaisla, Cera, Hans, Tinka, Brio ja Oreo.

Kirjoista ja luennoilta voi omaksua paljon tietoa koirista, niiden käyttäytymisestä ja oppimisesta, mutta kouluttamisen taidon oppii vain koiran kanssa. Mukavia harjoitteluhetkiä pentusi kanssa!

Emmi Hakio
Koirien käyttäytymisen asiantuntija

KOIRA – CANIS LUPUS FAMILIARIS

Koira on riippuvainen ihmisestä, jonka kanssa se elää. Jotta voimme tarjota koiralle laadukkaan elämän, meidän tulee oppia ymmärtämään sen tarpeita ja maailmaa. Millainen eläin koira on, miten se kokee ja näkee? Millä aisteilla se havainnoi ympäristöään? Millaisia tunteita se tuntee, ja mitkä asiat vaikutta-

vat koiran käyttäytymiseen? Miten koira viestii? Mikä koiraa motivoi? Koiralla on myös erilaisia käyttäytymistarpeita, joita sen tulee päästä tyydyttämään voidakseen hyvin. Näitä tarpeita koiranomistajan on opittava ymmärtämään ja mahdollistamaan.

KOIRAN KÄYTTÄYTYMINEN

Käyttäytymistä säätelevät monet asiat, mutta geeneillä on siihen iso vaikutus. Geenit vaikuttavat esimerkiksi siihen, että koira lähtee jahtaamaan pakenevaa saaliseläintä tai pakenee uhkaavassa tilanteessa. Geenit määrittävät vahvasti koiran päivittäistä käyttäytymistä. Käyttäytymiseen vaikuttavat myös monet muut asiat, kuten esimerkiksi aivojen hermovälittäjäaineiden erityys sekä eri reseptorien toiminta.

Joskus kuvitellaan, että koiranpentu on kuin tyhjä taulu, johon voi ryhtyä maalaamaan haluamallaan tavalla. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä koiran käyttäytymiseen vaikuttavat vahvasti perimä ja taidot, jotka se on ensimmäisten elinviikkojensa aikana omaksunut. Geenit ohjaavat koiraa toimimaan selviytymisen kannalta järkevästi ja saavat

sen toistamaan lajilleen ja rodulleen tyyppillistä käyttäytymistä. Kaikkeen koiran käyttäytymiseen emme siis voi vaikuttaa. Koira kuitenkin oppii paljon toimintansa seurauksista ja siitä, millaisia kokemuksia se saa maailmasta. Sosiaalistamisella eli ympäristöopilla, kouluttamisella ja hyvinvoinnilla on kaikilla suuri vaikutus koiran käyttäytymiseen. Näihin asioihin koiran omistaja pystyy yleensä itse vaikuttamaan esimerkiksi sillä, kuinka paljon aikaa ja vaivaa on valmis laittamaan asioiden opetteluun. On kuitenkin aina muistettava, että koiraa tulee tarkastella yksilönä, sillä sen geeniperimä, kokemukset, persoona, oppimishistoria ja suhtautuminen ympäröivään maailmaan vaikuttavat siihen, millä tavalla se käyttäytyy eteen tulevissa tilanteissa.

KOIRAN AISTIT

NÄKÖ

Koiran näköaisti poikkeaa hieman ihmisen näköaistista. Koiran tarkan näön alue on vaakasuora kaistale, joka vastaa meidän näkemäämme horisonttia. Tämän kentän ylä- ja alalaidat koira näkee hieman epätarkkoina. Suurimmalla osalla koirista silmät sijaitsevat kallon muodon takia enemmän pään sivuilla kuin ihmisellä, ja siksi niiden näkökenttä on merkittävästi laajempi, noin 240–250 astetta. Koira pystyy näkemään hämärässä paremmin kuin ihminen. Väreistä koira tutkitusti havaitsee sinisen ja keltaisen sävyjä, muttei punaisen ja vihreän sävyjä.

KUULO

Koiran kuuloaisti on merkittävästi parempi kuin ihmisen. Äänen erotuskyky on noin 2–4-kertainen ihmiseen verrattuna, eli koira erottaa ääniä paljon kauempana, herkemmin ja voimakkaammin. Kovat äänet voivat olla koiralle epämiellyttäviä. Koira kuulee ääniä aina matalalta infraäänen rajalta aina ultraäänirajan taajuuksiin, joita me ihmiset emme edes havaitse. Tästä syystä esimerkiksi erilaiset kodinkoneista lähtevät ultraäänit voivat olla koirille häiritseviä.

Jos koira ei tottele käskyjä, se ei johdu siitä, etteikö se kuulisi. Koiran kuulo on lähes neljä kertaa parempi kuin ihmisellä.

TUNTO

Kaikilla selkärankaisilla eläimillä tunto- ja kipuaisti on hyvin samankaltainen. Koira kokee kosketuksen samanlaisena kuin me ihmiset. Myös koiran kokemus kivusta vastaa omaamme. Koiran tuntemaa kipua ei tule koskaan aliarvioida.

MAKU

Makuaistilla on merkitystä hengissä säilymiselle, sillä se auttaa selvittämään onko ravinto turvallista syötäväksi tai juotavaksi. Makuaistista suuri osa on todellisuudessa hajujen aistimista. Koiran makuaisti on samankaltainen kuin ihmisellä. Se pystyy kokemaan samat viisi perusmaku: suolaisen, makean, happaman, umamin ja karvaan. Mitä enemmän makuja pentu pääsee kokeilemaan, sitä luotavaisemmin se oppii suhtautumaan erilaisiin ruokiin ja makuihin.

HAJU

Koiran ylivoimaisesti kehittynein aisti on hajuaisti. Hajuaistin tarkkuudessa on suuria eroja eri rotujen välillä, ja kuonon pituudella on vaikutusta hajuaistin tarkkuuteen. Koiralla on muun muassa hajujaistiva vomeronasaali- eli Jacobsonin elin, joka ihmisellä on rappeutunut, ja jonka merkitystä ihmisen fysiologiassa ei nyky-

tiedon pohjalta täysin ymmärretä. Koirat puolestaan pystyvät haistamaan hyvinkin huomaamattomia asioita, kuten feromoneja, jotka ovat ihmisen tai eläimen lähettämiä kemiallisia viestiaineita. Me ihmiset emme pysty edes kuvittelemaan, millainen koiran hajumaailma voi olla. Hajuaisti on koiran tärkein aisti, sen avulla se kartuttaa paljon tietoa ympäristöstään. Hajuaistimukset vaikuttavat myös koiran tunteisiin, sillä se oppii yhdistämään eri hajuja erilaisiin tunnetiloihin. Koska koira havainnoi maailmaa pitkälti hajuaistin avulla, on tärkeää tarjota sille monipuolisia haistelumahdollisuuksia.

MAGNEETTIAISTI

Uusien tutkimusten mukaan koiralla on havaittu viitteitä magneettiaistista. Kyse on eräänlaisesta sisäisestä kompassista. Magneettiaistin avulla koira on tietoinen ilmansuunnista. Eri yksilöillä on kuitenkin eroavuuksia tämänkin aistin käytössä. Koira hyödyntää magneettiaistia esimerkiksi etsiessään lyhyimmän reitin haluttuun kohteeseen, vaikkapa metsässä omistajan luokse. Magneettiaisti saattaa vaikuttaa myös koiran kykyyn rentoutua. Nykytiedon mukaan suuri osa koirista pyrkii asettumaan levätessään pää kohti pohjoista. Tutkijat eivät ole vielä osanneet antaa täysin aukotonta selitystä sille, miksi koira usein rentoutuu parhaiten maatessaan tällä tavoin.

KOIRAN TUNTEET

Aivojen limbinen järjestelmä tuottaa perustunteita, joita ovat ilo, kiintymys, leikkisyys, seksuaalisuus, suru, pelko, aggressio ja yllättyminen. Ilo muodostuu tavoittelu- ja nauttimisvaiheesta. Eli jo jonkin asian tavoittelu tuottaa koiralle mielihyvää. Iloa ja palkitsemisen kokemuksia sisältävä arki on koiran hyvinvoinnin perusta. Kiintymystä syntyy niin emon ja pentujen, oman lajin tutujen yksilöiden kuin myös omistajan ja koiran välille. Surua voi tulla esimerkiksi koirakumppanin menettämisestä tai turvallisuudesta ihmisestä eroon joutumisesta. Koiran leikki voi olla sosiaalista, liikun-

nallista tai esinettä hyödyntävää. Seksuaalisuus on pitkälti geenien ohjaamaa ja ilmenee tyypillisesti lisääntymisaikana. Aggressio voi liittyä reviiriin, lisääntymiseen (kilpailu), puolustamiseen (pelko), kipuun tai mielihyvän tavoitteluun (saalistus).

Koira siis kokee perustunteita kuten me ihmisetkin. Lemmikin hyvinvointia ajatellen on syytä huolehtia siitä, että myönteisiä tunteita, kuten iloa, kiintymystä ja leikkisyyttä olisi arjessa mahdollisimman paljon. Lisäksi tulisi välttää tilanteita, joissa koira kokee pelkoa, surua tai aggressiota.

TUNTEEKO KOIRA HÄPEÄÄ, SYLLISYYTTÄ, MUSTASUKKAISUUTTA TAI KOSTONHALUA?

Ihmisen on yleensä helppo kuvitella, mitä muut ajattelevat hänestä. Koiralla ei ole vastaavaa kykyä asettautua toisen asemaan. Myöhäisaivokuori on aivojen osa, joka nisäkkäillä tuottaa rationaalista ajattelua ja päättelyä. Sen avulla hahmotetaan muun muassa tulevaisuutta, mennyttä sekä toisten tunteita. Ihmisen myöhäisaivokuori on merkittävästi suu-

rempi ja poimuttuneempi kuin muilla selkärangkaisilla. Koiran myöhäisaivokuori on paljon suppeampi kuin ihmisellä, ja siksi sillä ei ole kykyä vastaavaan rationaaliseen ajatteluun. Koira elää hetkessä, eikä kykene ajattelemaan tulevaa tai muistelemaan mennyttä samoin kuin ihminen. Koska koira ei pysty asettumaan toisen asemaan, sillä ei ole kykyä ajatella

Koiran toruminen on hyödytöntä, sillä koira ei ymmärrä tehneensä mitään väärää.

tekonsa seurauksia. Monimutkaiset tunteet vaativat tietoisuutta omasta itsestä ja käsitystä toisen yksilön mielestä. Tällaisia kykyjä koirilla tai muilla nisäkkäillä, joiden myöhäisaivokuori on kehittymätön, ei nykytiedon mukaan ole. Koirat ovat pikemminkin todella huonoja suunnittelemaan toimintaansa.

Koiran käyttäytyminen kuitenkin saatetaan mieltää mielenosoitukseksi, syyllisyyttä, häpeää tai kostonhalua ilmentäväksi. Syyllisyydeltä ja häpeältä näyttävät eleet liittyvät usein ihmisen senhetkiseen ärtymykseen, jonka koira vaistoaan ja joka saa sen huolestumaan. Koira on esimerkiksi repinyt roskapussin pitkin keittiötä etsiessään herkullista syötävää ja omistaja hermostuu huomattuaan teon. Koira havaitsee ihmisen ärtymyksen, tunne tarttuu ja koira alkaa käyttää eleitä, jotka rauhoittavat sitä itseään. Koira katsoo pois päin, menee matalaksi, lipoo suupielään ja heiluttaa nopeasti häntäänsä. Se ei häpeä, vaan yrittää rauhoittua jännittäväksi muodostuneessa tilanteessa. Omistajan mahdollisesti kiroillessa suuttumustaan koira voi myös yrittää käyttää sosiaalisia, tilannetta rauhoittavia eleitä ihmistä kohtaan.

Koira voi stressaantua erilaisista tilanteista, esimerkiksi yksinolosta. Stressaantuneena ja aineenvaihdunnan kiihtyessä koiran virtsaamisen tarve lisääntyy. Kun koira kokee olonsa turvattomaksi, se hakeutuu paikkaan, jossa on paljon turvallisen ihmisen hajua, esimerkiksi sän-

kyyn. Olotilan hetkellisesti helpottuessa tutusta turvallisesta tuoksusta koira pissaa alleen. Stressaantunut koira voi pyrkiä helpottamaan oloaan pureskelemalla, ja se valitsee pureskelun kohteeksi esineitä, joissa on voimakas omistajan tuoksu, kuten kengät. Tällainen käytös mielletään helposti mielenosoitukseksi tai kostoksi, vaikka koira vain pyrkii helpottamaan epämukavaa oloaan. Koira ei siis yritä olla hankala, sillä se ei kykene tarkoituksellisesti aiheuttamaan harmia.

Osaako koira olla pettynyt? Kyllä. Jos pohditaan, kykeneekö koira olemaan mustasukkainen, pitää miettiä mitä se vaatii. Silloin koira joutuisi miettimään asiaa toisen näkökulmasta: tuo toinen saa jotakin, mitä minä en saa. Tällaiseen ajatteluun koira ei kykene. Tyypillinen tilanne, jossa koiran käytös saatetaan mieltää mustasukkaisuudeksi, on ihmisten välinen halaus, ja koiran tunkeutuminen halaajien väliin. Koira saattaa myös alkaa haukkua tai hyppiä ihmisiä vasten. Kannattaa muistaa, että koiralle halaaminen merkitsee eri asiaa kuin ihmisille. Kahden yksilön takertuminen toisiinsa merkitsee koiralle sitä, että ne aloittavat tappelun. Koira pyrkii tulemaan ihmisten väliin ehkäistäkseen konfliktin. Koira siis huolestuu ja pyrkii erottamaan yksilöt toisistaan.

Me ihmiset näemme inhimillisiä piirteitä kaikkialla. Luonnossa, eläimissä, piirretyissä eläinohjelmissä ja sarjakuvis- sa. Vaikka kuinka yrittäisimme ajatella